

Yayın Değerlendirme / Book Reviews

Thomas Thornton (2015). *Bir İngiliz Tacirin İzlenimleriyle Osmanlıda Siyaset, Toplum, Din, Yönetim (1793-1807)*. Çev. Ercan Ertürk. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yay.*

Nagehan Üstündağ Özdemir**

Seyahatnameler Avrupa ülkelerinin Doğu'ya olan ilgisinin ve merakının bir sonucu olarak 16. yüzyıldan beri önemli bir okuyucu kitlesi bulmuş eserlerdir. Seyyahlar, gezdikleri yerleri ve insanları anlatırken yalnızca şahit olduklarının bir resmini sunmazlar. Kendilerinden önceki seyyahların anlattıkları, gezdikleri yerlerde duyduğu hikâyeler, efsaneler, rivayetler bazen dedikodular seyyahın kendi kaleminden tekrar okuyucusuna aktarılır. Bu açıdan bakıldığında seyahatnameler ve gezi yazıları, yazıldıkları dönemin popüler kültürüne ve folkloruna açılan kapılardır. Bununla birlikte bir seyahatnamenin belki de en önemli anlatısı, bizzat yazarın ait olduğu kültüre dair çizdiği resimdir. Çünkü seyyah, gördüklerini ve duyduklarını kendi eğitim düzeyi, ahlaki değerleri ve dünya görüşüyle değerlendirmekte ve kayda geçirmektedir. Bu nedenle seyahatnameler farklı kültürlerin karşılaşma alanlarını oluşturur. Seyahatname yazarı, aynı zamanda politik duruşu, mesleği ve inançları ve seyahat amacı çerçevesinde metnini kurgular. Bu durumda seyahat yazılarının en çok yazarını ve onun kültürünü tanımladığı çok açıktır.

Avrupa ülkelerinde olduğu gibi İngiltere'de de seyahatname türü oldukça ilgi gören bir tür olagelmıştır. Özellikle 19. yüzyıl, İngiltere'nin "Doğu"yu tüm veçheleriyle tanıma ve yönetebilme biçimindeki politik hedefine de

* Bu makaleyi şu şekilde kaynak gösterebilirsiniz:
Üstündağ Özdemir, Nagehan (2019). "Thomas Thornton (2015). *Bir İngiliz Tacirin İzlenimleriyle Osmanlıda Siyaset, Toplum, Din, Yönetim (1793-1807)*. Çev. Ercan Ertürk. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yay". *bilig – Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi* 90: 245-254.

** Dr. Öğretim Üyesi, Hacettepe Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü - Ankara/Türkiye
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8420-0920>
nagehan@hacettepe.edu.tr

uygun olarak seyahatname türünde pek çok eser verilmiştir. Osmanlı İmparatorluğu elbette bu “Doğu” nun en büyük aktörüdür. Bu seyahatname-lerden biri, Levant Şirketi’nde görevli olan bir tüccar olan Thomas Thornton’a aittir. Çağdaşı olan seyahatname yazarlarından farklı olarak, Osmanlı İmparatorluğu tarihi ile ilgili mevcut literatürü kaynak olarak kullanması ve Türklere karşı önyargıları sorgulaması bakımından eseri özel bir önem içermektedir. Orijinal adı *The Present State of Turkey or a Description of Political, Civil and Religious, Constitution, Government, and Laws of the Ottoman Empire The Finances, Military and Naval Establishments; The State of Learning, and of the Liberal and Mechanical Arts; The Manners and Domestic Economy of the Turks and Other Subjects of the Grand Signor , &c. &c.* olan eser Thomas Thornton tarafından kaleme alınmış ve ilk kez 1807 yılında Londra’da yayınlanmıştır. Aynı isimle 1809 yılında iki cilt olarak yine Londra’da tekrar basımı yapılmıştır. Bu baskıda yazar bazı düzeltmeler ve eklemeler yapmıştır ve harita eklemeyi de ihmal etmemiştir.¹

Thomas Thornton 1790’da Levant Şirketi’ne konsolos tayin edilerek, Akdeniz, İzmir ve Ege kıyılarını dolaştıktan sonra İstanbul’a varmış ve bu şehirde on beş yıl kalmıştır. 1797’de nişanlısı olan Sophie Zohrab ile İstanbul’da evlenmiş, çift 1804’te İngiltere’ye dönmüştür. İstanbul’da bulunduğu yıllar içerisinde Osmanlı İmparatorluğu’nun yapısı ve toplumuna yönelik birçok gözlemde bulunmuş ve görüşlerini bir kitapta toplamıştır.²

Thomas Thornton’un kendi gözlemlerine dayanan eseri, Osmanlı İmparatorluğu’nun 19. yüzyıl başında içinde bulunduğu sosyo-ekonomik koşulları göstermesi bakımından oldukça mühimdir. Bununla beraber, eserin asıl önemi, Thornton’un çağdaşı olan ve Osmanlı İmparatorluğuna büyük bir tarafgirlikle bakan diğer yazarların eserlerini ve görüşlerini eleştirmesinden kaynaklanır. Osmanlı imparatorluğu hakkında eser veren o dönemin yazarları çoğu zaman önyargılarının etkisinde kalmışlar ve Osmanlı’yı tanımlamak için her açıdan geri kalmış, karanlık, despotik ama bir yanıyla da fantastik bir tablo çizmişlerdir. İmparatorluğun yapısını ve insanlarını tanımlamaktan ziyade, yazarların zihniyet yapıları ile ilgili fikir veren bu eserler de en çok Hristiyan halkın durumu, kadınların statüsü, ekonomik koşullar, bilimsel gelişmeler gibi konularda gerçeğe bağdaşmayan tasvirler ve anekdotlar aktarılmıştır. Thornton’un eseri, kendi döneminde Osmanlı hakkındaki gerçek dışı anlatı ve yorumları tespit etmek ve Avrupa entelijansiyasını daha tarafsız bir biçimde bilgilendirmek gibi bir görev bilinciyle kaleme alınmıştır.

Thornton yazdığı önsözde, bu eseri kaleme almasının sebeplerini açıklar. Bu sebeplerden ilki, Türk İmparatorluğu'nun devlet yönetimi ve kurumları ile ilgili kitapların güvenilmez oluşudur. Bu güvenilirlik sorunu, Thornton'un tespitine göre, bazı yazarların kasti olarak yanlış bilgilendirmesi bazı yazarların da dil bilmemekten, kişisel olarak deneyim ve tecrübe etmedikleri olayları anlatmalarından ve hatta bazı durumlarda hayal güçleri ile ürettiklerini gerçekmiş gibi sunmalarından kaynaklanmaktadır (s. xv). Thornton kendi eserinin ve bir yazar olarak kendi yaklaşımının farkını da güvenilirlik noktası üzerinden ortaya koyar. İstanbul'da geçirdiği 14 yıl, Odesa'da 15 aylık bir ikamet, Küçük Asya'daki çeşitli illere ve Ege Adalarına yaptığı ziyaretler, ülkenin dilini bilmek ve dışişlerinde görevli çeşitli kademelerdeki insanlarla kurmuş olduğu yakın dostluğun, kendisini diğer yazarlardan ayırmayı sağlayacak nitelikler olduğunu ifade eder. Bağlantıda olduğu kişiler arasında Robert Liston³, Sir Sidney Smith⁴ ve kardeşi John Spencer Smith⁵, Papalık Temsilcisi Baron Herbert Rathkeal⁶, Hollanda Büyükelçisi M. Van Dedem, Prusya elçisi M. De Knoblesdorff, Fransa büyükelçisi M. Descorches bulunmaktadır.

Eserinin Türkçe çevirisinde 1809 basımı esas alınmıştır. 1807 baskısında bulunmayan ve Türklerin tarihinin kısaca anlatıldığı giriş bölümü ve İstanbul'un antik tarihi ve coğrafyasından yine kısaca bahsedilen *Ekler* kısmı 1809 baskısında bulunmaktadır. Giriş bölümü Türklerin tarih sahnesine çıkışlarından Osmanlı beyliğinin kuruluşuna kadar olan süreci özet bir şekilde aktardıktan sonra Osman Bey'den başlayarak III. Selim'e kadar tüm hükümdarlar ve egemenlik dönemleri kısa kısa başlıklar halinde yazılmıştır. Yazarın bu bölümde temel olarak yararlandığı kaynaklar, Edward Gibbon⁷, Joseph de Guignes⁸, Ignatius Mouradgea d'Ohsson⁹, Voltaire¹⁰, Vincent Mignot¹¹, Dimitri Kantemir¹², Richard Knolles¹³, Laonikos Chalkokondyles¹⁴ ve Paul Rycaut¹⁵'un eserleridir. Osmanlıların hâlihazırdaki durumlarını izah etmek için geçmiş dönem ile bir bağ kurulması gerektiğini düşünen Thornton, bu ilk bölüme bu nedenle kitabında yer vermiştir. Kendi görüş ve düşüncelerini pek fazla vurgulamadan, genellikle kullandığı kaynaklardan derlediği bilgileri aktarmaya çalışmıştır. Bu bölümün üslubu da daha didaktiktir.

Birinci bölüm, "Türklerin Âdetlerine, Sanatlarına ve Devlet Yönetimlerine Bir Bakış" başlığı taşımaktadır. Yirmi beş alt başlığa sahip bu bölümde, Türk

dili, edebiyat, mimari, resim ve heykel gibi sanat dalları; kronoloji, coğrafya, tıp, cerrahi, astroloji gibi bilim dalları ve ticaret, gemicilik, çiftçilik, matbaacılık gibi zanaat alanları konu edilmektedir. Bunun yanı sıra Osmanlı yönetiminin despotik karakterli olduğu tespit edilerek, despotik yönetimde gücün kötüye kullanımı, despotik yönetimin kötülükleri ve bilimsel gelişmelerin böyle bir yönetim biçimi içerisinde uygulanabilirliği de ayrı başlıklar altında değerlendirilmiştir. Bölümün ilk alt maddesi Türklerin “Milli Özellikleri”dir. Bu başlık altında yazar, Avrupalıların Türkleri hangi özellikler ile tanıdığını ve bu kanıların doğruluğunu tartışmaktadır. “Türklerin özellikleri, farklı görüşlerdeki kişiler tarafından, ya taklit edilecek bir örnek olarak yüceltilmiş ya da nefret duygularıyla lanetlenmiştir” (s. 87). Bu giriş cümlesinden sonra, Thornton Türk karakterini oluşturan özelliklerin bir çelişkiler bütünü olduğunu ve bu nedenle Avrupalıları fazlasıyla şaşırttığını ifade eder. Thornton’un Türklerin karakteri, güzel sanatlar, bilim, zanaat gibi konulardaki durumu açıklama gayreti, esasen William Eton’un Osmanlılar hakkında çok meşhur eserinin eleştirisini yapmaktır.¹⁶ Eton’un eseri çok tanınmış olmasına rağmen Osmanlı İmparatorluğu ve Türkler hakkında olumsuz ve hatta bazen oldukça aşırıya kaçan gözlem ve tespitleri, Thornton tarafından paylaşılmamaktadır. Kendisi, gözlemlerini ve tecrübelerini anlatarak Eton’ın bu tarafgir eserini eleştirmeyi ve Türkler hakkındaki önyarguları kırmayı amaçlamıştır. Özellikle dil ve edebiyat alanlarında herkesin hayranlığını kazanacak şekilde eser verdiklerini belirtmektedir.

İkinci bölüm “Osmanlı İmparatorluğu’nun Yapısı” adını taşımaktadır. Bu bölümde dinî ve örfî yasalar, Sultanın yetkileri, üst idari organlar, idari yönetim birimleri ve görevlileri ile bu görevlilerin gelir kaynakları anlatılmaktadır. İmparatorluk idaresinde dini kuralların geçerli olmasına rağmen mutlak hâkimiyetin hükümdarda olduğunu özellikle belirtmiştir. Bu tespit, Eton’un kendi eserinde vurguladığı gibi dinî kuralların ve dinî grupların padişahı “oyuncak haline getirmesi”¹⁷ vurgusunun bir eleştirisi olması ve Osmanlı idare sisteminin temelini doğru nitelendirmesi bakımından önemlidir. Bu doğru tespitlerle beraber, şehzadelerin saraydaki durumu ile ilgili bilgiler daha oryantalist ve romantik bir bakış açısı ile verilmiştir. Şehzadelerin sarayda, “sultanın zalimliğinden ve kıskançlığından uzak tutmak” maksadıyla bir yeniçeri ağası, lala tarafından korunduğunu ve tek özgürlüklerinin “bedensel zevkler” olduğunu ifade etmektedir. Bu bölümün alt başlıklarında eyalet idaresi ve bu idareyi yürüten paşaların durumu da

bulunmaktadır. İdari yapı ile ilgili kısa ve doğru tespitler yapılmıştır. Ayrıca taşrada görevli paşaların merkezi devlet ile ilişkileri iyi bir biçimde özetlenmiştir:

Eserin üçüncü bölümü ‘Medeni Hukukun ve Ceza Hukukunun Uygulanışı’ başlığını taşımaktadır. Adından da anlaşılacağı gibi bu bölüm İmparatorluğun hukuk sistemi üzerine yazarın gözlemlerini ve bilgilerini içermektedir. İstanbul’un her bölgesinde bir kadının bulunmasından bahisle, her sınıftan insanın cezai ve hukuki davalarına, vakıflarla ilgili meselelere baktıklarını ve noterlik görevini icra ettiklerini ifade eder. Adaletin uygulanışını şu cümle ile özetlemiştir: “Hiçbir şey tüm Türk mahkemelerindeki yargılama yöntemlerinden daha basit ve hızlı olamaz.” Thornton bu bölümün alt başlıklarında mahkemelerin işleyişi ve çeşitli suçlara verilen cezaları örneklerken Türk mahkemelerinin Avrupalılarca sanıldığı kadar adaletsiz ve yüzeysel olmadığını, verilen cezaların da merhametsizlik ve zalimlik tanımlarına uymadığını anlatmaya çalışır. Eleştirdiği en önemli konu yalancı tanıklık konusunda gösterilen müsamahadır. Bununla beraber ticari meselelerde ve gayri Müslimlerin davalarında adalet dağıtan makamları etkileyecek olan rüşvet ve tehdit gibi kanunsuzluk örneklerini de zikreder.

“Osmanlıların Askerî Gücü” başlığını taşıyan dördüncü bölüm, askerî yapılanmayı, dirlik sistemini, yeniçeriler, topçular, cebeciler, sakalar, süvariler, serhat askerleri gibi birlikleri ve askerinin savaş alanında ve kışladaki düzenini, savaş tekniğini ve hukukunu incelemektedir. Yazar, bu bölüme Osmanlı İmparatorluğu’nun feodal bir devlet olduğunu ifade ederek başlar. Ancak bu feodalitenin Avrupa ülkelerinden farklı olduğunu, baron ve vasalları gibi hükümdar ile tebaası arasında farklı bir güç odağı doğmasına izin veremeyen bir sistem olduğundan bahseder. Herkesin birbirinden bağımsız olarak hükümdara aynı ölçüde bağlıdır. Fethedilen toprakların dirlik sistemi çerçevesinde zemet ve dirlik olarak bölünmesini ve her bölgenin askerî bir sorumlusu bulunduğunu ifade eder. Bu sistem sayesinde Osmanlı tükenmez bir asker kaynağına sahip olmuştur.

Osmanlı ordusunun nefer sayısı konusunda daha önceki yazarların verdiği rakamlar konusunda da Thornton’un eleştirileri vardır. Öncelikle, Osmanlı askerî ve Türk toplumunun askerî yapısının fazlasıyla karmaşık ve gerçeğe uygun olmayan bir şekilde aktarılmasını eleştirir. Eton’un, kendi eserinde en sağlıklı bilgilerin verildiğini iddia etmesi, Thornton’u bu bilgilerin kayna-

ğını aramaya götürmüş ve neticede Eton'un Elias Habesci'nin Fransızcadan tercüme edilen elyazması *Present state of the Ottoman Empire*'da bu konuyla ilgili verdiği bir listenin kopya edildiğini fark etmiştir. Bu kaynağın ne kadar güvenilir olduğunu çeşitli örneklerle açıklayan Thornton, Eton'un dayandığı kaynak nedeniyle, sunmuş olduğu verilerin gerçek durumla bağdaşmadığını izah etmiştir. Thornton nefer sayısını belirlemekte en etkili yöntemin, faal hizmete hazır olan yeniçeriler için yapılan ödemelerden hareket etmek olduğunu belirtmiş ve buna göre yaklaşık kırk bin kişilik bir ordunun hazır bulunduğunu tespit etmiştir (s.177-178). Türk ordusunun yozlaşmış ve askerlik işinden uzaklaşmış kişilerle dolu olması ve bu nedenle Avrupalı rakiplerinden geride kaldıkları yönündeki eleştiriler ise Thornton'a göre sadece suçlayıcı ifadelerdir. Kendi tespitine göre yeniçeriler, tembellik, yozlaşma, güçten düşme, konfora alışma gibi nedenlerle değil yenilikleri takip edemeyen ve günün gereklerine göre yapılanma sağlayamayan idari sebepler yüzünden başarısız olmaktadır (s. 179). Yazar Osmanlı ordusunun yapısı ve lojistiği ile ilgili açıklamalarda bulunduğu bu bölümde, çok fazla detaya yer vermemiş olmakla birlikte gerçeğe uygun tespit ve tanımlamalar yapmıştır. Eserin yazıldığı dönem göz önüne alındığında bu başarılı tespitlerin değeri artmaktadır.

Kitabın beşinci bölümü "Osmanlı İmparatorluğu'nun Mali Yapısı ve Sultanın Gelirleri" başlığını taşımaktadır. Yazar feodal bir sistemle idare edildiğini belirttiği İmparatorluğun, sistem içindeki düzenlemelerle masraflarını karşılayabilecek düzeyde olduğunu ifade eder. Gelirlerin yerinde toplanıp dağıtılmasının askerî masrafları ve taşra idari örgütlenmesinin giderlerini büyük ölçüde karşıladığını belirtir. Türk maliyesini genel olarak iki bölüme ayırarak incelemiştir. Miri gelirler ve sultanın özel hazinesi. Bu gelirleri bölümün içerisinde alt başlıklar halinde incelemiş ve arazi vergisi, servet vergisi, gümrük vergisi, baş vergisi, tekel uygulaması ve madenler başlıları ile detaylı bilgi sunmuştur. Sultanın hazinesi, ona ait olan sabit ve arazi gelirler başlığında anlatılmış ve sultanın gelir kaynakları ile harcamaları hakkında özet bilgiler sunulmuştur. Thornton ekonomik sistemi izah ederken, daha önceki bölümlerde olduğu gibi öncelikle bu konu hakkında yanlış ve hatalı bilgileri düzeltmek istemiş, özellikle Eton'un eserinde yer alan karmaşık ve gerçeklerden uzak art niyetli ifadelerin yanlışlarını tespit etmiştir. Her ne kadar Osmanlı ekonomik sistemi tüm detayları ile yansıtılmamış olsa da Thornton'un verdiği bilgiler, gerçek durumla birebir örtüşmektedir. Osmanlı

maliyesi için çok temel bilgiler sunmaktadır. Bununla birlikte bölümün son başlığı olan “Nizam-ı Cedid” başlığı, gelirlerini nakdi ve merkezi hale getirmeye çalışan Osmanlı İmparatorluğunun bu isim altında gerçekleştirdiği bir özel tüketim vergisi olarak tanımlanmıştır. Bu vergilendirme hareketinin, daimi ordunun büyümesini destekleyen bir fon olarak ifade edilmiş olması, günümüzde iktisat tarihi ile ilgili çalışmalarda birebir aynı tanımlamanın kullanılması açısından oldukça ilgi çekicidir.

Kitabın altıncı bölümü “Osmanlı Devleti’nin Yükselişi ve Gerileyişi” başlığını taşımaktadır. Türklerin savaşlardaki yenilgileri ve Avrupa topraklarından çıkarılması meseleleri üzerine kısa değerlendirmeler bulunan bu bölümün en önemli özelliği, Osmanlı’nın 18. yüzyıl başlarında itibaren içinde bulunduğu “yozlaşma, gerileme” olarak değerlendirilen ekonomik ve askerî durumun nedenlerini ortaya koymasındadır. Bununla beraber, dönemin Avrupa entelektüelleri arasında antik yunan hayranlığının yükselmesi ve Yunanlıların “despot” Osmanlıdan kurtarılması gerektiği şeklindeki oryantalist fikirlerin de bir eleştirisi bulunmaktadır. Kitabın birçok bölümünde olduğu gibi burada da Eton’un fikirlerini hedef alan Thornton, öncelikle dönemin Yunan halkı ile antik Yunanlıların bir bağlantısı olmadığını izah eder. Ayrıca Osmanlılara yönelik oryantalist temelli aşağılayıcı ön yargıların dönemin Yunan halkı için de çeşitli vesilelerle bölgeden geçen seyyahlar vasıtasıyla dile getirildiğini vurgular. Yunan halkının, Avrupa’da resmedilen özgür ruhlu, sanatsever, bilim ve felsefe aşığı antik Yunanlarla hiçbir bağlantısı yoktur.

Yedinci bölüm “Türklerin Dini, Davranış Biçimleri, Adetleri ve Gelenekleri” adını taşımaktadır. Genel olarak dervişler, dua etme biçimleri, ibadet şekilleri, yaygın inanışlar ve din görevlileri gibi konularda bilgi verilen bölüm, banyo, temizlik adetleri, gölge oyunları, dans, giyim kuşam biçimleri, sağlık hassasiyetleri ve hastalıklar gibi konularda da yazarı gözlemlerini anlattığı alt başlıklara sahiptir. Genel olarak bölümün amacı, Türklerin adet, görenek ve günlük yaşantısının Avrupalı önyargılarından uzak, yaşandığı haliyle aktarabilmektir.

Sekizinci Bölüm “Kadınlar ve Ev İdaresi” başlığını taşır. Oryantalist anlatılarda belki de en çok tahrifata uğrayan, yazarların hayal güçlerini en rahat konuşturdukları alan olan kadınların günlük yaşamı ve sultanın haremi, Thornton’un olabildiğince önyargısız ve sade üslubu ile kaleme alınmıştır. Bu bölümde yazar, kendisinden önce Osmanlı kadınları, Sultan haremi, çok

eşlilik, esirlik gibi konularda gerçekten uzak ve hayal gücüne dayalı hikâyeleri yanlışlarken, Osmanlı kadınının kendine has dünyasını izah etmeye çalışmıştır.

Son bölüm olan dokuzuncu bölüm “Eflak ve Boğdan” başlığı altında, bölgenin coğrafyası, toprak yapısı, iklimi, Türk idaresi altında ekonomik ve sosyal özellikleri özetlemekte, idari ve dinî görevlileri tanımlamaktadır. Yazarın dönemine göre İngiltere’de Romanya toprakları ile ilgili bilgilerin azlığı nedeniyle, Thornton’un eserinin bu kısmı özellikle önemlidir.¹⁸

Thomas Thornton’un eseri, uzun süre İstanbul’da bulunan ve toplumun çeşitli kesimleriyle ilişki içerisinde bulunan bir tüccarın yaşadığı döneme tanıklık etmesi sebebiyle oldukça önemlidir. Bununla beraber eser, Osmanlı-Türk devleti ve imajı konusunda daha önce yazılan eserleri eleştirel bir gözle inceleyen, kendi tecrübelerini bu anlatılarla kıyaslayan ve kendi eserinde kaynak olarak kullanan, tarafsız olmayı bir ilke olarak ortaya koymuş bir yazarın ürünü olduğu için çağdaşı olan literatürden farklıdır. Avrupada ve özellikle İngiltere’de emperyalist politik amaçları ön planda tutarak, negatif ve bazen fantastik olabilen oryantalist yazını ve bunun en tanınan simalarından William Eton’un eserini eleştirmesi sebebiyle sadece bir tüccarın tanıklığını değil döneminin Osmanlı-Türk imgesinin de bir portresini çıkarmaktadır. Bu nedenle Türkçeye kazandırılmış olan bu eser, Osmanlı 18. ve 19. yüzyılı üzerine çalışanlar ve Osmanlı-Türk kimliği ve Avrupada Türk algısı üzerine eğilen alan araştırmacıları için son derece mühim bir kaynaktır.

Açıklamalar

- 1 Yazarın düzeltmeleri ile ilgili olarak bkz. Thomas Thornton, *Bir İngiliz Tacirin İzlenimleriyle Osmanlıda Siyaset, Toplum, Din, Yönetim (1793-1807)*, (Çev.) Ercan Ertürk, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2015, s. xix-xxi. Bu düzeltmelere ihtiyaç duyulmasının temel sebeplerinden biri kitabın ilk baskısı çıktığında çeşitli dergilerde yer alan tanıtım ve eleştiri yazılarıdır. Bkz. O.R., “The Present State of Turkey; or a Description of the Political, Civil, and Religious Constitution, Government and Laws of the Ottoman Empire, etc.,etc. By Thomas Thonrton, Esq,pp. 436.4to”, *The Monthly Repertory of English Literature, for December, January, February and March or An Impartial Account of All the Books*, III, Paris, 1808, 409-416; J. M., “Thornton’s present State of Turkey”, *The European Magazine for May 1807*, s. 361-366, *The European Magazine for June 1807*, 454-458. Bu eleştirilerden en sertti *Edinburgh Review* dergisinde yayınlanmıştır. Thornton’un eserini en kısa

- ifadeyle çok kötü ve yararsız olarak tanımlayan dergi, uzun bir eleştiri yazısı yayınlamış ve sadece kitabı değil Thornton'un konulara yaklaşımını da sert bir şekilde yermiştir. Bkz. *The Edinburg Review, or Critical Journal: for April 1807-July 1807*, X Edinburg 1807, 249-271.
- 2 Mark Donoghue, "William Thomas Thornton's Family, Ancestry, and Early Years: Some Findings from Recently Discovered Manuscripts and Letters", *History of Political Economy*, XL, 3 (2008), ss.511-550.
 - 3 İngiltere'nin İstanbul'a atadığı olağanüstü ve tam yetkili büyükelçi (25 Eylül 1793-23 Şubat 1796). Henry Manners Chichester "Liston, Robert (1742-1836)" *Dictionary of National Biography*, vol. XXXIII (1893), s. 356.
 - 4 İngiliz Donanması amirali. 1792'de kardeşinin İstanbul elçiliğinde görevlendirilmesi üzerine İstanbul'a gelmiş ve Türklerin Akdeniz ve Karadeniz'deki deniz gücü hakkında incelemeler yapmıştır. Fransız devrimi akabinde ülkesine geri dönmüştür. <https://legacy.lib.utexas.edu/taro/ricewrc/00245/rice-00245.html> (Erişim 4 Eylül 2018).
 - 5 1795-1798 yıllarında, Robert Liston'un İstanbul'dan ayrılması üzerine maslahatgüzar (chargé d'affaires) olarak görev yapmıştır. <http://www.historyofparliamentonline.org/volume/1790-1820/member/smith-john-spencer-1769-1845>. (Erişim 1 Ekim 2018).
 - 6 Baron de Herbert Rathkeal (Peter Philip Herbert Freiherr von Rathkeal). 1780-1789 tarihleri arasında Avusturya Orta Elçisi olarak görev yapmıştır.
 - 7 Edwards Gibbon, *The History of the Decline and Fall of the Roman Empire*, (London: 1827).
 - 8 Joseph de Guignes, *Historie générale des Huns, des Turcs, des Mongols et des Autres Tartares Occidentaux*, (Paris: Desaint&Saillant, 1756).
 - 9 Ignatius Mouradega D'Ohhson, *Tableau général de l'Empire ottoman, divisé en deux parties, dont l'une comprend la législation mahométane; l'autre, l'histoire de l'Empire othoman*, (Paris: De l'imprimerie de Monsieur (Firmin Didot), 1788).
 - 10 Voltaire, *Essai sur les moeurs et l'esprit des nations*, (Paris: L'Imprimerie de la Société Littéraire-Typographique, 1784).
 - 11 Vincent Mignot, *Historie de l'empire Ottoman, Depuis son Origine jusqu'à la paix de Belgrade en 1740*, (Paris: 1771).
 - 12 Dimitri Kantemir, *The history of the growth and decay of the Othman Empire*, (London: 1734).
 - 13 Richard Knolles, *The Turkish History from the original of that nation, to growth of the Ottoman empire; with the lives and conquests of their princes and emperours*, (London: T. Bassett, 1687).
 - 14 Laonici Chalkondylæ Athenienis, *De origine et rebus gestis Turcorum libri decem*, (Basil:Per Ioannem Oporinum, 1556).
 - 15 Paul Rycaut, *The history of the Turkish empire from the year 1623 to the year*

- Üstündağ Özdemir, *Thomas Thornton (2015). Bir İngiliz Tacirin İzlenimleriyle Osmanlıda Siyaset, Toplum, Din, Yönetim (1793-1807). Çev. Ercan Ertürk. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yay.*•

1677, *containing the reigns of the emperours*, (London: J.M. for John Starkey, 1680).

- 16 Wiiliam Eton, *A Survey of the Turkish Empire*, (London: Printed for T. Cadelland W. Dawies, 1798). Eser ayrıca ilk basımını takip eden on yıllık süre içerisinde 1799, 1801 ve 1809'da üç kez daha basılmıştır. William, Eton, *19. Yüzyılın Başında Osmanlı İmparatorluğu*, Çev. İbrahim Kapaklıkaya,(İstanbul: Kitabevi, 2009), s. xii.
- 17 Eton, *19. Yüzyıl Başında*, s.9.
- 18 M. Beza, "English Travellers in Rumania", *The English Historical Review*, XXXII, 126 (1917), ss. 277-285, s. 283.